

Mapping Two Decades of World Research in Entrepreneurship: A Scientometric Analysis

Ali Akbar Khasseh

*Corresponding author: Assistant Prof, Department of Library and Information Science, Payame Noor University, Tehran. Iran. E-Mail: khasseh@gmail.com

Roozbeh Habibi

Assistant Prof, Department of Management, Payame Noor University, Tehran. Iran.

Abstract

Purpose: The purpose of this study is to investigate the knowledge structure in Entrepreneurship research using co-word analysis, to identify top authors in the field by number of articles, number of citations, and h-index, and to visualize the international collaboration network in it.

Methodology: Social network analysis, citation analysis, and co-occurrence analysis are used in conducting this research. The research population consists of articles published in the field of entrepreneurship that have been indexed in Web of Science in the last 20 years (1997-2016).

Findings: Results indicated that Iran's international research on entrepreneurship has grown steadily during the last decades. Co-word analysis showed that "Entrepreneurship", "SMEs", and "Innovation" are the most frequent keywords in this research area. Moreover, "Entrepreneurship-Innovation", "Entrepreneurship-self employment", and "Entrepreneurship-economic development" are top co-words in this field. Results of cluster analysis led to the creation of 7 topical clusters in entrepreneurship research. Furthermore, data analysis uncovered that "Wright M" is the most prolific, "Shane S" is the most cited, and again "Wright M" has the highest h-index among all entrepreneurship researchers. Also, based on co-authorship indicators, "Wright M" owns the best position in the network.

Discussion and Conclusions: According to the results of this research, it seems that since 1990s, the emergence and development of World Wide Web has had a positive impact of the growth of research in entrepreneurship. On the other hand, thematic clusters can give a macro view of topics in entrepreneurship. Finally, based on integrative indicators, it can be stated that "Wright M" is the most influential researcher in entrepreneurship during past 20 years.

Keywords: Entrepreneurship, Scientometrics, Co-word Analysis, International Collaboration, Research Evaluation, H-index, Citation Analysis, Co-authorship.

Citation: Khasseh, A. A. & Habibi, R. (2018). Mapping Two Decades of World Research in Entrepreneurship: A Scientometric Analysis. *knowledge and Information Management*, 5(2), 63-78. (in Persian)

Received: (09-12-2018)

Accepted: (28-09-2018)

ترسیم دو دهه پژوهش جهانی در حوزه کارآفرینی: تحلیل علم‌سنجی

علی اکبر خاصه

*نویسنده مسئول، استادیار گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران.
E-Mail: khasseh@gmail.com

روزبه حبیبی

استادیار گروه مدیریت، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران.

چکیده

هدف: هدف از این پژوهش شناسایی ساختار دانش در حوزه کارآفرینی بر اساس تحلیل هم‌واژگانی، شناسایی برترین پژوهشگران کارآفرینی بر اساس شاخص‌های تعداد مقاله، تعداد استناد و شاخص اچ و مصورسازی شبکه همکاری بین‌المللی در شکل‌گیری پژوهش‌های کارآفرینی است.

روش‌شناسی پژوهش: در انجام این پژوهش از فنون تحلیل شبکه اجتماعی، تحلیل استنادی و تحلیل هم‌رخدای استفاده شده است. جامعه این پژوهش را کلیه مقالاتی تشکیل می‌دهند که در حوزه کارآفرینی در بازه ۲۰ ساله (۱۹۹۷ تا ۲۰۱۶) در پایگاه وب آو ساینس نمایه شده‌اند.

یافته‌ها: یافته‌ها نشان داد که پژوهش‌های کارآفرینی در گذر زمان روندی نسبتاً صعودی داشته‌اند. نتایج مربوط به تحلیل هم‌واژگانی نشان داد که کلیدواژه‌های «Entrepreneurship»، «SMEs» و «Innovation» بیشترین فراوانی را در بین کلیه کلیدواژه‌ها داشته‌اند. همچنین زوج‌های کلیدواژه‌ای «کارآفرینی-نوآوری»، «کارآفرینی-خوداشتغالی» و «کارآفرینی-توسعه اقتصادی» بیشترین هم‌رخدای را داشته‌اند. نتایج مربوط به خوشه‌بندی سلسله‌مراتبی نشان داد که پژوهش‌های انجام شده در حوزه کارآفرینی از هفت خوشه اصلی تشکیل شده‌اند. علاوه بر این، تجزیه و تحلیل داده‌ها حاکی از آن است که Wright M پر تولیدترین پژوهشگر، Shane S پر استنادترین پژوهشگر حوزه کارآفرینی است و Wright M بالاترین شاخص اچ را در بین کلیه پژوهشگران این حوزه دارد. Wright M از نظر شاخص‌های هم‌تألفی نیز برترین جایگاه را در شبکه هم‌تألفی حوزه کارآفرینی به خود اختصاص داده است.

بحث و نتیجه‌گیری: به نظر می‌رسد ظهور و توسعه وب از دهه ۱۹۹۰ میلادی بر روند رو به رشد پژوهش‌های کارآفرینی تأثیرگذار بوده است و خوشه‌های موضوعی حاصل از تحلیل هم‌واژگانی نیز توانسته است تصویری کلان از مباحث مطرح در پژوهش‌های کارآفرینی ارائه نماید. همچنین با توجه به جمیع شاخص‌های بررسی شده در این پژوهش، به نظر می‌رسد Wright M شاخص‌ترین پژوهشگر در حوزه کارآفرینی در یک دوره بیست‌ساله به شمار می‌رود.

واژه‌های کلیدی: کارآفرینی، علم‌سنجی، تحلیل هم‌واژگانی، همکاری بین‌المللی، ارزیابی پژوهش، شاخص اچ، تحلیل استنادی، هم‌تألفی.

استناد: خاصه، علی اکبر و حبیبی، روزبه (۱۳۹۷). ترسیم دو دهه پژوهش جهانی در حوزه کارآفرینی: تحلیل علم‌سنجی. مدیریت اطلاعات و دانش‌شناسی، ۵(۲)، ۶۳-۷۸.

تاریخ دریافت: (۱۳۹۶/۰۶/۰۷)

تاریخ پذیرش: (۱۳۹۷/۱۲/۲۴)

مقدمه

واژه کارآفرینی (Entrepreneur) مأخوذ از واژه فرانسوی *entreprendre* به معنای «متعهد شدن»^۱ است (لندستروم^۲، ۲۰۰۴). جوزف شومپیتر^۳ در کتاب تأثیرگذارش به نام «نظریه توسعه اقتصادی»^۴ که در اصل در سال ۱۹۳۴ منتشر شد، کمک شایانی به شکل‌گیری نظریه کارآفرینی کرد. او در این کتاب به کارآفرینی به‌عنوان موتور اصلی توسعه اقتصادی نگریسته است و نوآوری را عنصر مرکزی آن می‌داند (لردکیپاندیز^۵ و همکاران، ۲۰۰۵). به عقیده شومپیتر (۱۹۳۴) کارآفرین کسی است که ترکیبات جدیدی را ابداع و ایجاد می‌کند و به همین دلیل عاملی پویا برای تغییرات اقتصادی است. چنین ترکیباتی می‌تواند در قالب مواردی زیر بیان شود: توسعه محصولات جدید، طراحی روش‌های نوین تولید، شناسایی بازارهای جدید، توسعه منابع جدید عرضه و پیاده‌سازی اشکال سازمانی جدیدی در صنعت (براکهاس^۶، ۱۹۸۷؛ بال^۷ و همکاران، ۱۹۹۵). در این مفهوم، کارآفرینی پدیده‌ای چندوجهی با تعاریف و معانی متنوع است. حال که بالغ بر ۸۰ سال از انتشار کتاب پیشگام شومپیتر سپری شده است هنوز هم توافق اندکی در بین پژوهشگران درباره مفهوم کارآفرینی وجود دارد (پاتو و تِکسیرا^۸، ۲۰۱۶؛ به‌طوری که بسیاری از پژوهشگران برداشت‌های متفاوتی از آن کرده‌اند، به‌عنوان مثال، دینیس^۹ (۲۰۰۶) آن را نوآوری، هاولی و فوجی^{۱۰} (۱۹۹۳) ریسک‌پذیری، پولو-پنا^{۱۱} و همکاران (۲۰۱۳) تثبیت بازار و برآیدن و کیت^{۱۲} (۲۰۰۴) آن را خلق و مدیریت کسب‌وکار (کوچک) می‌دانند.

بازخوانی مطالعات انجام شده پیرامون کارآفرینی نشان می‌دهد که آن یکی از حوزه‌های مطالعاتی مهم به شمار می‌رود و به‌عنوان یکی از حیاتی‌ترین، پویاترین و مرتبط‌ترین مباحث در مدیریت، اقتصاد، علوم منطقه‌ای و سایر علوم اجتماعی ظهور یافته است (تکسیرا^{۱۳}، ۲۰۱۱). گرچه کارآفرینی از دهه ۱۹۷۰ در پی آن بوده است که خود را به‌عنوان یک‌رشته تعریف

کند و در قالب یک حوزه پژوهشی دانشگاهی معتبر مشروعیت یابد، لکن این در دهه ۲۰۰۰ بود که برخی از پژوهشگران توجه خویش را به آن به‌عنوان یک حوزه پژوهشی اصلی معطوف داشتند (آلوارز، بارنی و یانگ^{۱۴}، ۲۰۱۰) و پس از آن تاکنون دروس و رشته‌های مرتبط با کارآفرینی در سرفصل برخی از دروس در رشته‌های مختلف گنجانده شده است و به همین دلیل پژوهش‌های این حوزه توسعه چشمگیری داشته‌اند.

رونق در پژوهش‌های کارآفرینی این نیاز را به وجود آورده است که با استفاده از فنون متنوع علم‌سنجی، وضعیت این پژوهش‌ها بررسی و از نقطه‌نظرهای مختلف مورد مطالعه قرار گیرند. امروزه ظهور تکنیک‌های علم‌سنجی به همراه بهره‌گیری از فنون تحلیل شبکه‌های اجتماعی و نرم‌افزارهای مصورسازی علم، این قابلیت را فرا روی پژوهشگران قرار داده است تا به روشی علمی وضعیت جاری و گذشته‌نگر حاکم بر پژوهش‌های انجام شده در رشته‌های مختلف را کشف و شناسایی نمایند.

تحلیل‌های هم‌رخدادی از قبیل هم‌تألفی و هم‌واژگانی از رایج‌ترین فنون مورد استفاده در پژوهش‌های علم‌سنجی است. از هم‌تألفی به‌عنوان ملموس‌ترین و مستندترین شکل‌های همکاری علمی و رسمی‌ترین جلوه همکاری میان نویسندگان در تولید پژوهش‌های علمی یاد می‌شود (سهیلی و عصاره، ۱۳۹۱). به‌طوری که با مطالعه و تحلیل روابط هم‌تألفی پژوهشگران در یک حوزه خاص می‌توان پژوهشگران برتر در یک حوزه را از نظر نفوذ اجتماعی مشخص کرد. برای به دست آوردن و ارزیابی روابط هم‌تألفی اغلب از تحلیل شبکه اجتماعی استفاده می‌شود و یکی از نتایج این روش تحلیل مرکزیت است. مرکزیت انواع و تعداد روابطی را نشان می‌دهد که عضوی از شبکه با سایر اعضای آن شبکه برقرار کرده است. مرکزیت رتبه، مرکزیت بینابینی و مرکزیت نزدیکی از مهم‌ترین شاخص‌های مرکزیت به شمار می‌روند (سهیلی و همکاران، ۱۳۹۴). انجام چنین تحلیل‌هایی علاوه‌بر آن که متعاقب پیشرفت‌های شگرف در فنون علم‌سنجی است تا حدود زیادی در نتیجه توسعه پایگاه‌هایی نظیر «وب آو ساینس»، «اسکاپوس» و «گوگل اسکالر» نیز است. از این‌رو، امروزه این امکان فرا روی پژوهشگران قرار گرفته است تا پژوهش‌های کارآمد و متنوعی بر روی داده‌های وسیع انجام دهند و اطلاعات ارزشمندی از این داده‌ها استخراج نمایند. در همین راستا، امروزه با استفاده از تحلیل موجودیت‌های کتابشناختی و روابط مستتر در آن‌ها می‌توان ساختار علم در یک حوزه معین

1. Undertake
2. Landstrom
3. Joseph Schumpeter
4. The Theory of Economic Development
5. Lordkipandize
6. Brockhaus
7. Bull
8. Pato & Teixeira
9. Dinis
10. Hawley & Fujii
11. Polo-Pena
12. Bryden & Keith
13. Teixeira

14. Alvarez, Barney & Young

را تبیین کرد (فن اک و والتمن^۱، ۲۰۱۰). بدین طریق و با استفاده از جامعه‌شناسی علم می‌توان بینش مناسبی از تعاریف، مرزبندی‌ها و پژوهش‌های یک حوزه علمی ارائه کرد. به‌طوری که براساس مبانی هستی‌شناسانه و معرفت‌شناسانه ساخت اجتماعی دانش در جامعه‌شناسی علم، می‌توان مفاهیم و پارادایم‌های مهم حاکم بر ساختار یک حوزه را مورد بررسی و شناسایی قرار داد (هیونگ کیم، ۲۰۱۲) و تصویری واقع‌گرایانه از آن حوزه ارائه کرد. در همین راستا، مسئله‌ای که در این پژوهش بدان پرداخته می‌شود تحلیل پژوهش‌های جهانی در حوزه کارآفرینی با استفاده از رویکردهای علم‌سنجی است.

چند سالی است که موضوع ظهور و تکامل حوزه کارآفرینی، از زوایا و با روش‌های مختلف، دستمایه کار متخصصان علم‌سنجی قرار گرفته است که از آن جمله می‌توان به شناسایی جبهه‌های پژوهش حوزه کارآفرینی کورنلیوس^۲ و همکاران (۲۰۰۶)، تحلیل هم استنادی پژوهش‌های حوزه کارآفرینی (ریدر و واتکینز^۳، ۲۰۰۶)، شناسایی تخصص‌های موضوعی در حال تحول کارآفرینی (شیلت، زهرا و سیلانپا^۴، ۲۰۰۶)، تحلیل استنادی حوزه کارآفرینی بین‌المللی (کراوس^۵، ۲۰۱۱)، شناسایی ساختار فکری و پایه دانش کارآفرینی (لندستروم و همکاران، ۲۰۱۲)، ترسیم نقشه پیدایش و تکامل کارآفرینی (میر^۶ و همکاران، ۲۰۱۴)، تحلیل استنادی پژوهش‌های کارآفرینی اجتماعی (کراوس و همکاران، ۲۰۱۴)، روندها و مشارکت‌ها در پژوهش‌های کارآفرینی (لور^۷ و همکاران، ۲۰۱۴)، تحلیل علم‌سنجی حوزه کارآفرینی و کسب‌وکارهای کوچک (والری و مازارول^۸، ۲۰۱۵)، تحلیل سیر تکامل کارآفرینی روستایی (پاتو و تیکسیرا^۹، ۲۰۱۶)، تحلیل علم‌سنجی پژوهش‌های حوزه کارآفرینی اجتماعی (ریمارتی، ریبیرو-سوریانو و پالاسیوس-مارکز^{۱۰}، ۲۰۱۶)، شناسایی مبانی نظری آموزش کارآفرینی با استفاده از تحلیل هم‌استنادی (لوی^{۱۱} و همکاران، ۲۰۱۶)، تحلیل علم‌سنجی پژوهش‌های کارآفرینی و شرکت‌های خانوادگی (لوپز-فرناندز، سیرانو-بدیا و پرز-پرز^{۱۱}،

۲۰۱۶). تحلیل سیر تکامل کارآفرینی بانوان (فریرا و فرناندز^{۱۲}، ۲۰۱۷) و شناسایی خاستگاه‌های تاریخی کارآفرینی (حیبي، مختارپور و خاصه، ۱۳۹۶) اشاره داشت. در شرایطی که اکثر پژوهش‌های یاد شده به روش هم‌استنادی به انجام رسیده‌اند، پژوهش حاضر بنا دارد با استفاده از سایر فنون علم‌سنجی، پژوهش‌های کارآفرینی جهان را در یک بازه زمانی بیست‌ساله تجزیه و تحلیل کند. به‌بیان دیگر، هدف از این پژوهش شناسایی ساختار دانش در حوزه کارآفرینی براساس تحلیل هم‌واژگانی، شناسایی برترین پژوهشگران کارآفرینی براساس شاخص‌های تعداد مقاله، تعداد استناد و شاخص اچ و مصورسازی شبکه همکاری بین‌المللی در شکل‌گیری پژوهش‌های کارآفرینی است. در همین راستا، به‌منظور دست یافتن به هدف پژوهش، سؤالات تحقیق حاضر عبارت‌اند از:

۱. ساختار دانش در حوزه کارآفرینی براساس تحلیل هم‌واژگانی چگونه است؟
۲. برترین پژوهشگران حوزه کارآفرینی بر اساس شاخص‌های تعداد مقاله، تعداد استناد و شاخص اچ کدامند؟
۳. تأثیرگذارترین پژوهشگران در شکل‌گیری و تکامل شبکه هم تألفی در حوزه کارآفرینی کدامند؟
۴. کدام کشورها بیشترین تحقیقات را در عرصه بین‌المللی در زمینه کارآفرینی انجام داده‌اند و شبکه همکاری بین‌المللی در شکل‌گیری پژوهش‌های کارآفرینی چگونه است؟

روش‌شناسی پژوهش

در این پژوهش از روش‌های تحلیل شبکه‌های اجتماعی، تحلیل استنادی و تحلیل هم رخدادی استفاده شده است. به‌منظور به دست آوردن رکوردهای این پژوهش از یک راهبرد جستجوی چند مرحله و ترکیبی استفاده شد. به عبارت دقیق‌تر، به‌منظور بازیابی رکوردهای کارآفرینی (شامل مقالات، مقالات مروری و مقالات همایش) که به زبان انگلیسی در نمایه‌نامه‌های وب آو ساینس (SSCI، SCI-Expanded)، A & HCI و ESCI در بازه ۲۰ ساله (۱۹۹۷ تا ۲۰۱۶) منتشر شده‌اند، به قرار زیر عمل شد:

۱. تمامی مقالات چاپ شده در ۲۳ مجله اصلی حوزه کارآفرینی که در نمایه‌نامه‌های وب آو ساینس ثبت می‌شوند. اسامی این مجلات به قرار زیر است:

Entrepreneurship and Regional Development
Entrepreneurship and Sustainability Issues
Entrepreneurship Research Journal

1. Van Eck & Waltman
2. Cornelius
3. Reader & Watkins
4. Schildt, Zahra & Sillanpaa
5. Kraus
6. Meyer
7. Luor
8. Volery & Mazzarol
9. Rey-Martí, Ribeiro-Soriano & Palacios-Marqués
10. Loi
11. López-Fernández, Serrano-Bedia & Perez-Perez

۱۳۷۲۳ مقاله به دست آمد که مبنای تجزیه و تحلیل‌های این پژوهش قرار گرفت. با استفاده از راهبرد جستجوی فوق انتظار می‌رود اکثر پژوهش‌هایی که در حوزه کارآفرینی در وب‌و ساینس نمایه شده‌اند بازیابی شده باشند. پس از بازیابی رکوردها، براساس اهداف و سؤالات پژوهش اقدام به تجزیه و تحلیل داده شد. با توجه به اهداف پژوهش حاضر، برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از ترکیبی از نرم‌افزارهای بایب اکسل، یو.سی.نت، نت‌دراو، ووز-ویور و اس.پی.اس.اس استفاده شد. به بیان دقیق‌تر، برای تحلیل و ترسیم شبکه همکاری بین‌المللی پژوهش‌های حوزه کارآفرینی از نرم‌افزارهای Intcoll.exe و Netdraw استفاده شد. همچنین برای تعیین پژوهشگران برتر کارآفرینی بر اساس شاخص‌های تعداد مقاله، استناد و شاخص اچ از نرم‌افزار Bibexcel استفاده شد. شبکه هم تألیفی نیز در نرم‌افزار netdraw ترسیم شده است. همچنین، برای انجام تحلیل هم واژگانی، ابتدا کلیه کلیدواژه‌های موجود در پژوهش‌های کارآفرینی استخراج شدند. سپس این کلیدواژه‌ها از نقطه‌نظری نظیر جمع و مفرد بودن، مترادف بودن و مواردی نظیر این یکدست‌سازی و اصلاح شدند. سپس تعداد ۶۷ کلیدواژه‌ای که بیش از ۵۰ بار فراوانی داشتند انتخاب شدند که با استفاده از نرم‌افزارهای Bibexcel و Ucinet از آن‌ها ماتریس فراوانی و سپس همبستگی تهیه شد و درنهایت با استفاده از نرم‌افزار SPSS خوشه‌بندی سلسله‌مراتبی انجام شد. شبکه هم واژگانی نیز با استفاده از نرم‌افزار Vosviewer تهیه شده است.

یافته‌های پژوهش

براساس استراتژی جستجوی به کار رفته در این پژوهش، همان‌طور که بیش از این اشاره شد، یافته‌ها حاکی از آن است که در بازه زمانی بیست‌ساله (۱۹۹۷-۲۰۱۶) تعداد ۱۳۷۲۳ رکورد در حوزه کارآفرینی در پایگاه وب‌و ساینس نمایه شده است. همان‌طور که شکل ۱ نشان می‌دهد در طول این بیست سال، پژوهش‌های کارآفرینی دارای روندی نسبتاً صعودی بوده‌اند؛ به‌طوری که تعداد پژوهش‌های این حوزه از ۱۸۶ مورد در سال ۱۹۹۷ به ۲۱۶۹ مورد در سال ۲۰۱۶ رسیده‌اند که نشان‌دهنده توجه بیش از پیش پژوهشگران به مباحث مطالعاتی در این حوزه درگذر زمان بوده است.

Entrepreneurship Theory and Practice
Innovation and Entrepreneurship in Health
International Entrepreneurship and Management
Journal
International Journal of Entrepreneurial Behaviour
Research
International Journal of Gender and
Entrepreneurship
International Review of Entrepreneurship
International Small Business Journal-Researching
Entrepreneurship
International Small Business Journal
Journal of Business Venturing
Journal of Developmental Entrepreneurship
Journal of Entrepreneurship and Public Policy
Journal of International Entrepreneurship
Journal of Research in Marketing and
Entrepreneurship
Journal of Small Business and Enterprise
Development
Journal of Small Business Management
Journal of Social Entrepreneurship
Small Business Economics
Small Enterprise Research
Strategic Entrepreneurship Journal
World Journal of Entrepreneurship Management
and Sustainable Development

در این مرحله تعداد ۵۴۰۰ رکورد به دست آمد.

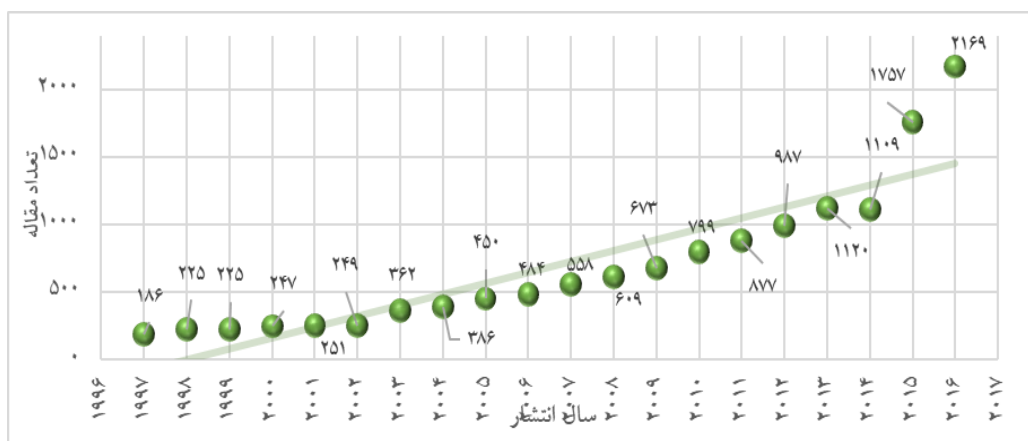
۲. تمامی مقالاتی که یکی از ریشه‌های «entrepreneur*» یا «new venture» را در عنوان خود داشته باشند که استفاده از این روش منجر به شناسایی ۸۰۰۸ رکورد شد.

۳. تمامی مقالاتی که حاوی یکی از ریشه‌های واژه «entrepreneur*» به همراه یکی از کلمات زیر در موضوع خود باشند:

“venture*” or “spin off” or “spinoff” or “spin out” or “spinout” or “start up” or “startup” or “new firm*” or “NTBF” or “new technology based firm*” or “SME” or “small and medium sized enterprise*” or “technology transfer” or “university-industry” or “young firm*” or “firm birth*” or “new business*” or “business creation” or “self-employment”

در این مرحله نیز ۶۴۰۲ رکورد به دست آمد.

در مرحله بعد با استفاده از عملگر OR، نتایج این سه مرحله با یکدیگر ادغام شد و با توجه به همپوشانی مقالاتی که ممکن بود در هریک از مراحل راهبرد جستجو قرار گیرند نهایتاً

شکل ۱. روند کمی پژوهش‌های کارآفرینی (۱۹۹۶-۲۰۱۶)

مقاله بیشترین سهم را در انتشار مقالات این حوزه در بیست سال اخیر داشته است.

ترسیم ساختار دانش در حوزه کارآفرینی به روش تحلیل هم‌واژگانی

جدول ۱، بیست کلیدواژه‌ای که بیشترین فراوانی را در پژوهش‌های حوزه کارآفرینی دارند نشان می‌دهد و همان‌طور که مشخص است کلیدواژه Entrepreneurship با ۲۳۴۹ بار تکرار، با اختلاف فاحش، بیشترین فراوانی را در بین کلیه کلیدواژه‌ها داشته است. SMEs و Innovation نیز با فراوانی ۶۵۳ و ۵۸۱ به ترتیب در رتبه‌های دوم و سوم قرار گرفته‌اند.

تجزیه و تحلیل اولیه داده‌ها نشان داد که ۱۳۷۲۳ مقاله تحت بررسی مجموعاً ۳۳۷۰۷۸ استناد دریافت کرده‌اند که به‌طور متوسط هر مقاله بالغ‌بر ۲۴ استناد داشته است و این مقدار قابل‌توجهی به شمار می‌رود. در این میان، مقاله «The Promise Of Entrepreneurship As A Field Of Research» که در سال ۲۰۰۰ توسط Shane S Venkataraman S در مجله Management Review چاپ شده است پر استنادترین مقاله در بین کلیه پژوهش‌های کارآفرینی در آی.اس.آی به شمار می‌رود. این مقاله تا زمان گردآوری داده‌ها در این پژوهش به‌تنهایی ۲۹۳۷ استناد در وب‌آوساینس به خود اختصاص داده است و تعداد استنادات آن در گوگل اسکالر بالغ‌بر ۱۲ هزار بوده است. مقالات کارآفرینی در مجله‌های مختلفی چاپ شده است و مجله Small Business Economics با چاپ ۱۲۷۲

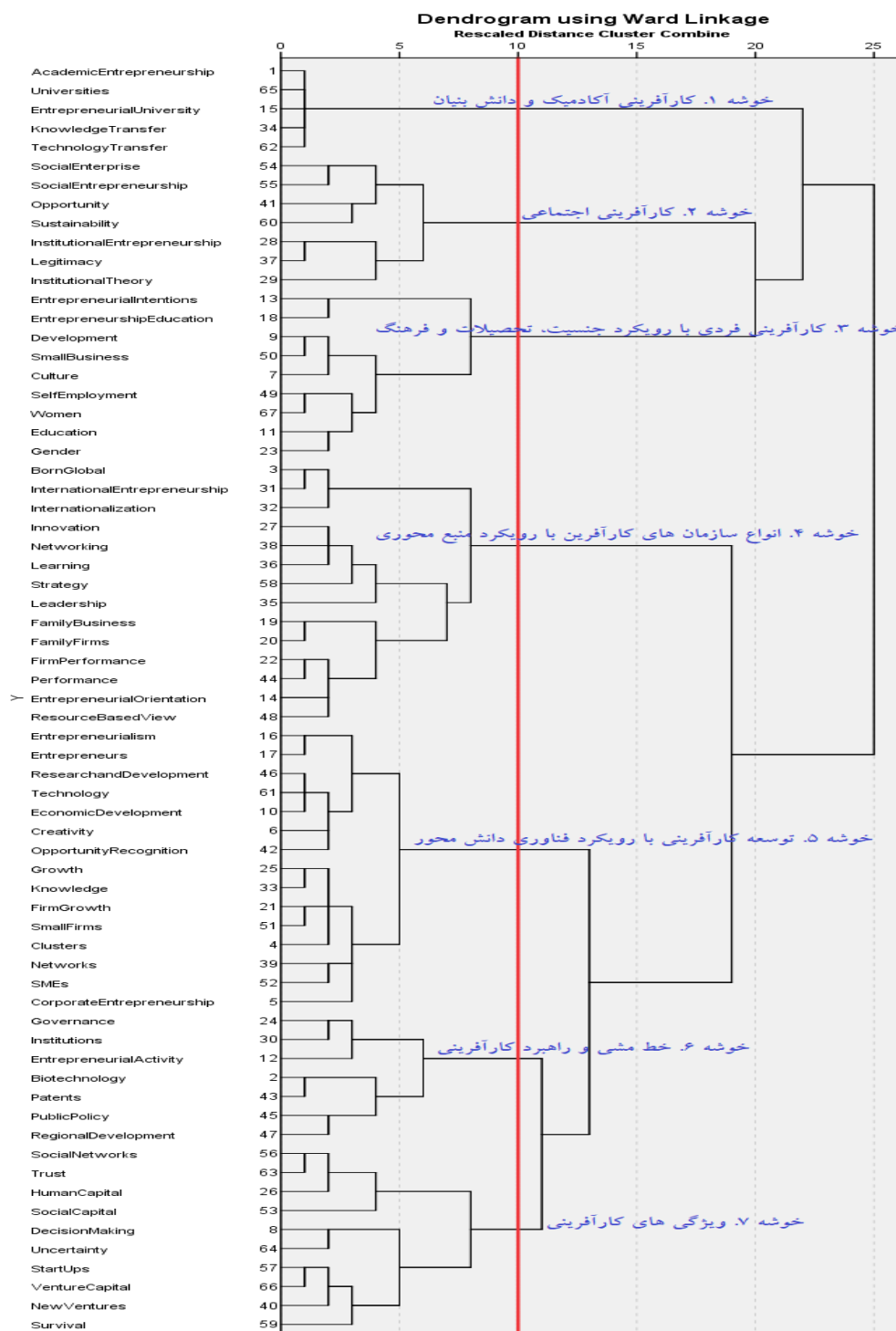
جدول ۱. رتبه‌بندی کلیدواژه‌های حوزه کارآفرینی براساس فراوانی

رتبه	کلیدواژه	فراوانی	رتبه	کلیدواژه	فراوانی
۱	Entrepreneurship	۲۳۴۹	۱۱	Gender	۲۰۱
۲	SMEs	۶۵۳	۱۲	Performance	۱۸۵
۳	Innovation	۵۸۱	۱۳	Economic Development	۱۸۴
۴	Entrepreneurs	۴۳۶	۱۴	Technology Transfer	۱۷۸
۵	Venture Capital	۳۴۲	۱۵	Internationalization	۱۶۸
۶	Self-Employment	۳۱۷	۱۶	New Ventures	۱۶۸
۷	Entrepreneurial Orientation	۲۴۷	۱۷	Human Capital	۱۶۷
۸	Social Entrepreneurship	۲۲۵	۱۸	Networks	۱۶۷
۹	Social Capital	۲۱۳	۱۹	Entrepreneurial	۱۵۷
۱۰	Start-Ups	۲۰۱	۲۰	Entrepreneurship	۱۴۵

در مقاله‌ها محاسبه شد که توزیع فراوانی مربوط به ۲۰ زوج هم‌واژگانی پرتکرار در جدول ۲، قابل‌مشاهده است. همچنین ساختار شبکه حاصل از هم‌واژگانی کارآفرینی با سایر کلیدواژه‌های این حوزه در شکل ۲، ارائه شده است. همان‌طور که در جدول نیز

پس از تعیین آستانه برای شمول کلیدواژه‌ها در تحلیل هم‌واژگانی (۶۷ کلیدواژه‌ای که فراوانی ۵۰ به بالا داشتند)، میزان هم‌رخدادی کلیدواژه‌ها یا همان هم‌واژگانی آن‌ها به دست آمد. در این مرحله، میزان هم‌واژگانی کلیدواژه‌های پرتکرار با کلیه کلیدواژه‌های موجود

قسمت از پژوهش با استفاده از نرم‌افزار اس.پی.اس.اس اقدام به خوشه‌بندی سلسله‌مراتبی شد که نتایج آن در شکل ۳ مشاهده می‌شود. شایان ذکر است که در این قسمت از پژوهش، کلیدواژه «کارآفرینی» به علت ناظر بر عام بودن از مطالعه خارج شد.

شکل ۳. خوشه‌های کارآفرینی حاصل از فن خوشه‌بندی سلسله‌مراتبی

همان‌طور که از شکل برمی‌آید، پژوهش‌های انجام شده در حوزه کارآفرینی از هفت خوشه اصلی تشکیل شده‌اند که عبارت‌اند از:

خوشه ۵. توسعه کارآفرینی با رویکرد فناوری

دانش‌محور. این خوشه به مؤلفه‌های کارآفرینی، کارآفرینان، تحقیق و توسعه، تکنولوژی، توسعه اقتصادی، خلاقیت، تشخیص فرصت، رشد، دانش، رشد شرکت، شرکت‌های کوچک، خوشه‌ها، شبکه‌ها، شرکت‌های کوچک و متوسط می‌پردازد.

خوشه ۶. خط‌مشی و راهبرد کارآفرینی. امروزه کارآفرینی به‌عنوان موتور رشد و توسعه سازمان‌ها و جوامع شناخته شده است، از این‌رو دولت‌ها موظف‌اند خط‌مشی‌های گوناگونی را در راستای ایجاد، حمایت و توسعه کارآفرینی تدوین نمایند (دانشفر و جلیلی، ۱۳۸۹). لذا، این خوشه به مؤلفه‌های حکومت، مؤسسات، فعالیت کارآفرینانه، بیوتکنولوژی، اختراعات، سیاست عمومی و توسعه منطقه‌ای می‌پردازد.

خوشه ۷. ویژگی‌های کارآفرینی. برخی ویژگی‌های مهم و مشترک در تعریف‌های ارائه شده از کارآفرینی وجود دارد که عبارت‌اند از خلاقیت، استقلال، ریسک‌پذیری و پاداش. لذا، این خوشه به مؤلفه‌های شبکه‌های اجتماعی، اعتماد، سرمایه انسانی، تصمیم‌گیری، عدم اطمینان، استارت‌آپ‌ها، سرمایه‌گذاری مخاطره‌آمیز (پرریسک)، سرمایه‌گذاری‌های پرریسه جدید و بقا می‌پردازد.

پژوهشگران برتر کارآفرینی از نظر تعداد مقاله، تعداد استناد و شاخص اچ

در بررسی و ارزیابی عملکرد پژوهشی پژوهشگران از شاخص‌های مختلف علم‌سنجی استفاده می‌شود که از مهم‌ترین آن‌ها می‌توان به شاخص تعداد مقاله، تعداد استناد دریافتی و شاخص اچ اشاره کرد. در این قسمت از پژوهش، پژوهش‌های کارآفرینی از منظر این سه شاخص مورد بررسی قرار گرفت (جدول ۳) در بین این شاخص‌ها، تعداد مقاله ازجمله شاخص‌های سنتی و قدیمی است که هم‌اکنون نیز در بسیاری از دانشگاه‌های ایران کاربرد دارد. تجزیه و تحلیل اولیه داده‌ها حاکی از آن است که در تألیف ۱۳۷۲۳ مقاله در حوزه کارآفرینی مجموعاً ۳۱۵۳۷ نویسنده دخیل بوده‌اند که متوسط تعداد نویسنده برای هر مقاله ۲/۳۰ نفر است. در بین کل پژوهش‌های حوزه کارآفرینی، Wright, M. با تألیف و مشارکت در ۱۱۱ مقاله فعال‌ترین پژوهشگر کارآفرینی در سطح جهان به شمار می‌رود. Audretsch, D.B. و Shepherd, D.A. نیز به ترتیب با ۷۲ و ۷۱ مقاله در رتبه‌های دوم و سوم قرار دارند. داده‌های مربوط به پر استنادترین پژوهشگران نیز نشان می‌دهد که Shane, S. که دارای ۳۷ مقاله در حوزه کارآفرینی است

خوشه ۱. کارآفرینی آکادمیک و دانش‌بنیان. از آنجا که

دانشگاه‌ها به‌عنوان متولیان اصلی تربیت و پرورش منابع انسانی متخصص در جامعه، نقش اساسی دارند، توجه به مقوله کارآفرینی دانشگاهی و آموزش آن، به توسعه بهتر این امر کمک می‌کند. شاید تغییر رویکرد دانشجویان و دانش‌آموختگان از کارجویی به کارآفرینی به سبب درک این مطلب است که در دنیای امروز دانش‌آموخته‌ای به سایرین دارای مزیت رقابتی است که پا را از حوزه دانش و محفوظات خود فراتر گذاشته و در حل مسائل عملی آن محدوده تخصصی، مهارت داشته و موفق عمل کند. به همین دلیل است که آموزش کارآفرینی در دو حالت ساخت‌یافته با برنامه‌های آموزشی گوناگون و گاهی با صرف وقت زیاد یا کارگاه‌ها و سمینارهای آموزشی کوتاه‌مدت مورد توجه بیشتری قرار می‌گیرد (طالبی و یکتا، ۱۳۸۷). لذا، این خوشه به مؤلفه‌های دانشگاهی می‌پردازد و شامل کارآفرینی دانشگاهی، دانشگاه‌ها، دانشگاه‌های کارآفرین، انتقال دانش و انتقال تکنولوژی می‌شود.

خوشه ۲. کارآفرینی اجتماعی. با توجه به کلیدواژه‌های موجود در این خوشه، موضوع کارآفرینی اجتماعی برای آن مناسب است. کارآفرینی اجتماعی فرایندی است که پیشرفت اجتماعی را تسریع می‌کند. این پدیده و رشد آن در مهر و موم‌های اخیر توجه بسیاری را به خود جلب کرده است (عزیزی و ملایجودی، ۱۳۹۶). کارآفرینی اجتماعی سازه‌ای چندبعدی، دینامیک و پویاست که در نقطه تقاطع میان بخش‌های عمومی، خصوصی و اجتماعی قابل‌فهم است (فیروزآبادی، ایمانی و دباغی، ۱۳۹۷). همان‌طور که در تصویر مشخص است، این خوشه به مؤلفه‌های شرکت اجتماعی، کارآفرینی اجتماعی، فرصت، پایداری، کارآفرینی نهادی، مشروعیت و نظریه نهادی می‌پردازد.

خوشه ۳. کارآفرینی فردی با رویکرد جنسیت، تحصیلات و فرهنگ. این خوشه به مفاهیمی نظیر نیت (قصد کارآفرینی)، آموزش کارآفرینی، توسعه، کسب‌وکار کوچک، فرهنگ، خوداشتغالی، زنان، آموزش و جنسیت، عنوان می‌پردازد.

خوشه ۴. انواع سازمان‌های کارآفرین با رویکرد منبع‌محوری. این خوشه به مؤلفه‌های متولد جهانی، کارآفرینی بین‌المللی، بین‌المللی شدن، نوآوری، شبکه‌سازی، یادگیری، استراتژی، رهبری، تجارت خانوادگی، شرکت‌های خانوادگی، عملکرد شرکت، عملکرد، گرایش کارآفرینی و نگرش منبع‌محور می‌پردازد.

با دریافت ۷۹۰۵ استناد با اختلاف نسبتاً زیادی نسبت به سایر پژوهشگران، پر استنادترین پژوهشگر حوزه کارآفرینی در آی.اس.آی به شمار می‌رود و Wright M و Zahra, S.A. هریک به ترتیب با دریافت ۶۱۷۲ و ۶۱۳۲ استناد در رتبه‌های دوم و سوم جای دارند.

از رایج‌ترین معیارهایی که برای شناسایی پژوهشگران تأثیرگذار در یک حوزه مورد استفاده قرار می‌گیرد شاخص اچ است. این شاخص با هدف نشان‌دادن تأثیر تجمعی برون‌داد پژوهشی پژوهشگران طراحی شده است و در بسیاری از رتبه‌بندی‌ها کاربرد دارد. شاخص اچ این قابلیت را دارد که دو شاخص مهم تعداد مقاله و تعداد استناد را به‌طور هم‌زمان لحاظ کند و میزان تأثیرگذاری یک پژوهشگر را مورد ارزیابی قرار دهد. در این قسمت از پژوهش با توجه به تعداد مقالات پژوهشگران و همچنین میزان استناداتی که هریک از مقالات آن‌ها دریافت کرده‌اند اقدام به محاسبه شاخص اچ و رتبه‌بندی آنان شد. همان‌طور که در جدول ۳ مشاهده می‌شود، Wright

M با برخورداری از شاخص اچ ۴۷ بیشترین میزان شاخص اچ را در بین کلیه پژوهشگران کارآفرینی از آن خود کرده است. شاخص اچ ۴۷ بدان معناست که ۴۷ مقاله از ۱۱۱ مقاله Wright, M. هریک حداقل ۴۷ استناد دریافت کرده‌اند. از این حیث، Shepherd, D.A. با شاخص اچ ۳۸ در رتبه دوم قرار گرفته است و دو پژوهشگر به نام‌های Zahra, S.A. و Audretsch, D.B. با شاخص اچ ۳۳ به‌طور مشترک رتبه سوم را به خود اختصاص داده‌اند.

همان‌طور که اشاره شد اطلاعات مربوط به پژوهشگران برتر از نظر تعداد مقاله، تعداد استناد و بالاترین شاخص اچ در جدول ۳ ارائه شده است. افرادی که از هر سه نظر در زمره برترین‌ها قرار دارند به صورت پررنگ و افرادی که از دو نظر در ردیف بهترین‌ها هستند به صورت زیرخطدار نشان داده شده است.

جدول ۳. برترین پژوهشگران حوزه کارآفرینی بر اساس تعداد مقاله، استناد و شاخص اچ

رتبه بر اساس مقاله		رتبه بر اساس استناد		رتبه بر اساس شاخص اچ	
رتبه	نام پژوهشگر	تعداد مقاله	رتبه	نام پژوهشگر	تعداد استناد
۱	Wright M	۱۱۱	۱	Shane S	۷۹۰۵
۲	Audretsch DB	۷۲	۲	Wright M	۶۱۷۲
۳	Shepherd DA	۷۱	۳	Zahra SA	۶۱۳۲
۴	Zahra SA	۵۶	۴	Shepherd DA	۴۲۱۶
۵	Thurik R	۴۱	۵	Ireland RD	۳۸۲۹
۶	Acs ZJ	۴۰	۶	Baron RA	۳۷۸۴
۷	De Clercq D	۳۹	۷	Autio E	۳۶۲۸
۸	Baron RA	۳۸	۸	Wiklund J	۳۶۲۷
۹	Shane S	۳۷	۹	Venkataraman S	۳۵۵۳
۱۰	Westhead P	۳۶	۱۰	Audretsch DB	۳۴۶۹
۱۱	Wiklund J	۳۵	۱۱	Sapienza HJ	۳۲۱۳
۱۲	Chrisman JJ	۳۵	۱۲	Davidsson P	۳۱۲۴
۱۳	Kuratko DF	۳۵	۱۳	Busenitz LW	۲۸۴۲
۱۴	Parker SC	۳۵	۱۴	Hitt MA	۲۸۰۵
۱۵	Van Stel A	۳۳	۱۵	Thurik R	۲۷۲۲
				De Clercq D	۲۷۲۲

جدول ۴. رتبه‌بندی پژوهشگران براساس مرکزیت‌های رتبه، بینایی و نزدیکی

رتبه بر اساس مرکزیت رتبه			رتبه بر اساس مرکزیت بینایی			رتبه بر اساس مرکزیت نزدیکی		
رتبه	نام پژوهشگر	مرکزیت رتبه	رتبه	نام پژوهشگر	مرکزیت بینایی	رتبه	نام پژوهشگر	مرکزیت نزدیکی
۱	Wright M	۵۸	۱	Wright M	۴۳۷/۹۳	۱	Wright M	۷/۱۰۷
۲	Westhead P	۲۷	۲	Shepherd DA	۲۶۶/۲۳	۲	Wiklund J	۷/۰۳۰
۳	Chrisman JJ	۲۰	۳	Zahra SA	۲۳۲/۴۳	۳	Audretsch DB	۷/۰۰۴
۴	Shepherd DA	۱۹	۴	Wiklund J	۲۲۷/۴۳	۴	Kuratko DF	۶/۹۷۹
۵	Ucbasaran D	۱۸	۵	Audretsch DB	۲۰۱/۱	۵	Shepherd DA	۶/۹۶۲
۶	Chua JH	۱۷	۶	Kuratko DF	۱۷۷/۴۳	۶	Zahra SA	۶/۹۲۹
۷	De Clercq D	۱۵	۷	Patzelt H	۱۳۸/۵	۷	Wennberg K	۶/۹۰۴
۸	Lockett A	۱۵	۸	De Clercq D	۱۳۶/۶۳	۸	De Clercq D	۶/۸۸۸
۹	Audretsch DB	۱۴	۹	Acs ZJ	۱۳۱	۹	Ireland RD	۶/۸۶۳
۱۰	Sapienza HJ	۱۳	۱۰	Terjesen S	۸۸	۱۰	Bruton GD	۶/۸۵۵
۱۱	Clarysse B	۱۲	۱۱	Kellermanns FW	۸۸	۱۱	Covin JG	۶/۸۳۹
۱۲	Kuratko DF	۱۱	۱۲	van Stel A	۷۸/۳	۱۲	Sapienza HJ	۶/۸۳۱
۱۳	Wiklund J	۹	۱۳	Ireland RD	۶۳/۱۶	۱۳	Lumpkin GT	۶/۸۳۱
۱۴	Patzelt H	۹	۱۴	Thurik R	۵۲/۴۶	۱۴	Autio E	۶/۸۱۵
۱۵	Ireland RD	۹	۱۵	Storey DJ	۵۰/۲	۱۵	Westhead P	۶/۸۰۷

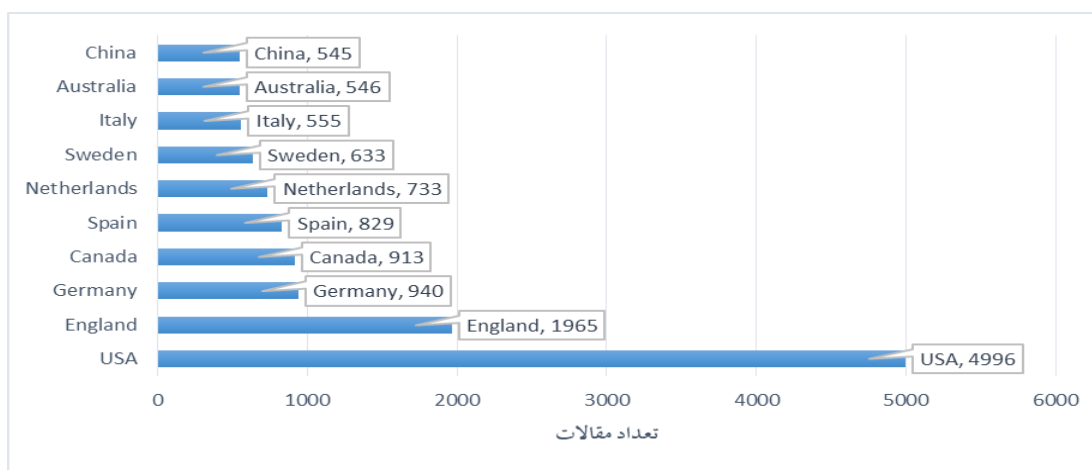
شبکه همکاری بین‌المللی پژوهش‌های کارآفرینی

یکی از مواردی که امروزه در بسیاری از محیط‌های علمی رواج یافته است موضوع مشارکت و همکاری علمی در سطح بین‌المللی است، به‌طوری که در تعداد زیادی از پژوهش‌ها اسامی پژوهشگرانی به چشم می‌خورد که از کشورهای مختلف و در قالب یک تیم پژوهشی مبادرت به انجام پژوهش می‌نمایند. امروزه همکاری بین‌المللی در انجام پژوهش‌های علمی به‌طور چشمگیری افزایش یافته است (واگنر، وتسل و لیدسدورف، ۲۰۱۷) و به همین دلیل مطالعه نحوه همکاری بین‌المللی بین پژوهشگران کشورهای مختلف از جذابیت خاصی برخوردار است (آدامز^۲ و همکاران، ۲۰۰۵). تا سال ۲۰۱۱ بیست‌وپنج درصد از کل پژوهش‌هایی که در وب‌آو ساینس نمایه شده بودند در قالب مشارکت بین‌المللی انجام شده بودند، این در حالی است که در سال ۱۹۹۰ این میزان فقط ده درصد بوده است (واگنر^۳ و همکاران، ۲۰۱۵). به‌طوری که در مقایسه با دو دهه قبل، امروزه کشورهای بیشتری روی به همکاری‌های بین‌المللی آورده‌اند

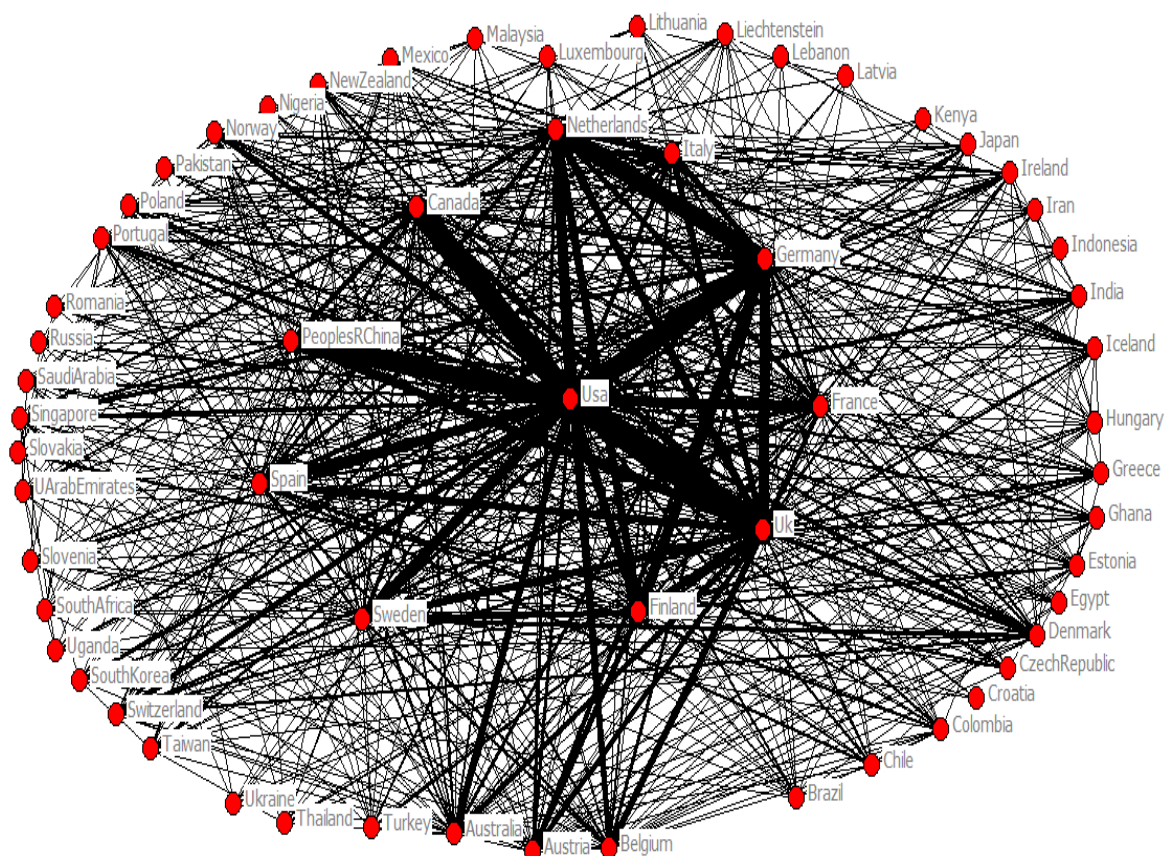
(بورنمن^۴ و همکاران، ۲۰۱۵).

بررسی میزان همکاری پژوهشی پژوهشگران کارآفرینی با همتایان خود در سایر کشورهای جهان از موارد دیگری بود که در این پژوهش مورد بررسی قرار گرفت. نتایج نشان می‌دهد که پژوهشگران کشور ایالات‌متحده با ۴۹۹۶ مقاله، بیشترین پژوهش را در سطح جهان در حوزه کارآفرینی داشته‌اند و کشورهای انگلستان و آلمان در رتبه‌های دوم و سوم جای دارند (شکل ۵). در شکل ۶ نیز شبکه کامل همکاری بین کشورهای مختلف جهان ترسیم شده است که بیانگر میزان فعالیت و مشارکت بین‌المللی پژوهشگران این حوزه است. در این شبکه ضخامت پیوندهای موجود بین هریک از کشورها مبین میزان و شدت همکاری آن‌ها است. همان‌طور که در شکل مشخص است در اینجا نیز پژوهشگران کشور ایالات‌متحده همکاری پژوهشی زیادی را با همتایان خود در سایر کشورهای جهان از جمله کانادا، انگلستان، آلمان، هلند و چین انجام داده‌اند.

1. Wagner, Whetsell & Leydesdorff
2. Adams
3. Wagner

شکل ۵. کشور برتر جهان از نظر تعداد پژوهش‌های کارآفرینی

شکل ۶. شبکه همکاری پژوهشی بین کشورهای جهان در حوزه کارآفرینی

بحث و نتیجه‌گیری

امروزه استفاده از مطالعات علم‌سنجی در بسیاری از رشته‌های موضوعی رواج یافته است. در این پژوهش با استفاده از این فنون، پژوهش‌های حوزه کارآفرینی در یک بازه بیست‌ساله مورد بررسی قرار گرفت. یافته‌ها نشان داد پژوهش‌های

کارآفرینی روند رو به رشدی را در گذر زمان تجربه کرده‌اند؛ که این بخش از یافته‌های پژوهش با نتایج کار میسر و همکاران (۲۰۱۴) در حوزه کارآفرینی، ریمارتی و همکاران (۲۰۱۶) در حوزه کارآفرینی اجتماعی، کراوس و همکاران (۲۰۱۴) در حوزه کارآفرینی

Audretsch, D.B. و Shepherd, D.A. Zahra, S.A. با نتایج حاصل از پژوهش تکسیرا (۲۰۱۱) و لور و همکاران (۲۰۱۴) همخوانی دارند. همچنین در پژوهش کراوس (۲۰۱۱) نیز افرادی همچون Shane, Wright, M. Zahra, S.A. و Ireland, R.D. جزو پژوهشگران پر استناد در حوزه «کارآفرینی بین‌المللی» شناخته شدند.

نتایج نشان داد کلیدواژه‌های Entrepreneurship, SMEs و Innovation پرتکرارترین کلیدواژه‌ها در پژوهش‌های حوزه کارآفرینی در بیست سال اخیر بوده‌اند که این نتیجه چندان دور از انتظار نیست؛ زیرا واژه «کارآفرینی» موضوع مشترک و عام در پژوهش‌های این حوزه است. همچنین مبحث «شرکت‌های کوچک و متوسط» از مهم‌ترین مباحث کارآفرینی به شمار می‌رود و یکی از منابع اصلی اشتغال و تولید داخلی و صادرات است. این شرکت‌ها خود محرک نوآوری و رقابت در بسیاری از بخش‌های اقتصادی قلمداد می‌شوند (لاتچم^۱، ۲۰۱۸). وجود واژه «نوآوری» نیز به‌خوبی مؤید این نکته است که بخش اعظمی از پژوهش‌های کارآفرینی به مفاهیم مرتبط با نوآوری پرداخته‌اند (دیویز، پالاسیوس-مارکز و فرناندز^۲، ۲۰۱۱)، زیرا نوآوری به‌عنوان یکی از مبانی اصلی در اقتصادهای دانش‌بنیان بوده و باعث بهبود عملکرد شرکت‌ها می‌شود و یکی از نیروهای محرک و اصلی در راستای توسعه پایدار به شمار می‌رود (آن، یون و کیم^۳، ۲۰۱۸). از نظر کلیدواژه‌های پرتکرار در پژوهش‌های کارآفرینی، نتایج پژوهش حاضر با یافته‌های والری و مازارول (۲۰۱۵) همخوانی دارد.

براساس تحلیل هم‌واژگانی، نتایج مربوط به خوشه‌بندی سلسله‌مراتبی نشان داد که پژوهش‌های حوزه کارآفرینی از هفت خوشه موضوعی تشکیل یافته‌اند که هریک جنبه‌هایی از کارآفرینی را حذ نظر قرار می‌دهند. به‌عنوان مثال، یکی از خوشه‌های حاصل از تکنیک خوشه‌بندی سلسله‌مراتبی، «کارآفرینی آکادمیک و دانش‌بنیان» است که یافته‌های این قسمت از پژوهش با نتایج پژوهش لوی و همکاران، (۲۰۱۶) همخوانی دارد. لوی و همکاران، (۲۰۱۶) نشان دادند که کارآفرینی آکادمیک آن‌قدر در سال‌های اخیر مورد توجه پژوهشگران قرار گرفته است که به‌عنوان یکی از زیرمجموعه‌های کارآفرینی، خود از ساختاری چندگانه برخوردار شده است و مباحث فرعی زیادی را دنبال می‌کند. خوشه موضوعی دیگر «کارآفرینی اجتماعی» بود. کارآفرینی اجتماعی

اجتماعی، پژوهش لویز-فرناندز و سیرانو-پدیا و پرز (۲۰۱۶) در حوزه شرکت‌های خانوادگی و فریرا و فرناندز (۲۰۱۷) در حوزه کارآفرینی زنان همخوانی دارد. در تمامی پژوهش‌های مذکور رشد کمی انتشارات کارآفرینی و زیرمجموعه‌های موضوعی آن تأیید شده است.

همچنین نتایج پژوهش حاضر نشان داد که کشورهای آمریکا، انگلستان و آلمان بیشترین پژوهش‌ها را در حوزه کارآفرینی انجام داده‌اند. هم‌راستا با پژوهش حاضر، بر اساس نتایج مربوط به پژوهش می‌ر و همکاران (۲۰۱۴) کشورهای آمریکا، انگلستان و کانادا کشورهای پیش‌تاز در پژوهش‌های کارآفرینی بوده‌اند و در پژوهش ریمارتی و همکاران (۲۰۱۶) کشورهای آمریکا، انگلستان و چین سه کشور پیش‌تاز در انجام پژوهش‌های کارآفرینی اجتماعی معرفی شده‌اند. همچنین در پژوهش لور و همکاران (۲۰۱۴) نیز کشورهای آمریکا، انگلستان و کانادا فعال‌ترین کشورهای در انجام پژوهش‌های کارآفرینی بوده‌اند؛ البته در پژوهش آن‌ها آلمان نیز رتبه چهارم را داشته است که به نظر می‌رسد این تفاوت جزئی در همخوانی با نتایج پژوهش حاضر مربوط به بازه زمانی تحت بررسی در این پژوهش است که سال‌های گسترده‌تری را در بر می‌گیرد (۱۹۹۷ تا ۲۰۱۶). این در حالی است که در مطالعه علم‌سنجی که پاتو و تکسیرا (۲۰۱۶) در حوزه کارآفرینی روستایی انجام دادند مشخص شد که تمرکز پژوهش‌های این حوزه بر اروپا بوده و فعال‌ترین پژوهشگران در دانشگاه‌های انگلستان و اسپانیا مشغول هستند. پژوهش فریرا و فرناندز (۲۰۱۷) نیز نشان داد که آمریکا، انگلستان و چین فعال‌ترین کشورها در پژوهش‌های حوزه کارآفرینی زنان هستند.

از نقطه‌نظر تعداد مقالات، در پژوهش ریمارتی و همکاران (۲۰۱۶) پژوهشگرانی نظیر Mair, J, Anderson, A.R. Ireland, R.D., Shepherd, D.A. به‌عنوان پژوهشگران پر تولید معرفی شده‌اند که با نتایج این پژوهش نیز همخوانی دارد. علاوه بر این، در پژوهش لور و همکاران، (۲۰۱۴) نیز از Audretsch, D., Shepherd, D.A., Wright, M. Zahra, S.A., Shane, S. جزو فعال‌ترین پژوهشگران کارآفرینی شناخته شده‌اند که با نتایج پژوهش حاضر همخوانی دارد. همچنین، Ireland, R.D., Anderson, A.R. و Honig, B. بالاترین شاخص اچ را داشته‌اند. برخی از پژوهشگرانی که در پژوهش حاضر از آن‌ها به‌عنوان پژوهشگران تأثیرگذار یاد شد در پژوهش لویز-فرناندز، سیرانو-پدیا و پرز-پرز (۲۰۱۶) نیز به چشم می‌خورند. علاوه بر این، بسیاری از پژوهشگرانی که در این پژوهش جزو پژوهشگران پر استناد شناخته شدند، از جمله Wright, M., Shane, S.

1. Latchem

2. Devece, Palacios-Marques & Fernandez

3. Ahn, Yoon & Kim

فرهنگ» در این پژوهش، یافته‌ها با نتایج کار فریرا و فرناندز (۲۰۱۷) همخوانی دارد.

به‌طور کلی، نتایج مربوط به تحلیل هم‌واژگانی نشان داد که حوزه کارآفرینی از خوشه‌های موضوعی متنوع و درهم‌تنیده‌ای تشکیل شده است که هریک به‌نوبه خود از اهمیت وافر برخوردارند و این بخش از یافته‌ها با نتایج پژوهش گریگور و همکاران (۲۰۰۶) و والری و مازارول (۲۰۱۵) همخوانی دارد. این پژوهشگران نیز بدین نتیجه رسیدند که در پژوهش‌های کارآفرینی نوعی همگرایی مفهومی وجود دارد که از نوع همگرایی سیال بوده و با موضوعات، مفاهیم و چشم‌اندازهای مختلفی سروکار دارد.

با توجه به نتایج حاصل از این پژوهش، پیشنهاد می‌شود در تحقیقی مشابه، وضعیت پژوهش‌های ایران در حوزه کارآفرینی که به زبان فارسی در داخل کشور چاپ شده‌اند از نقطه‌نظر علم‌سنجی بررسی شوند و خوشه‌های موضوعی آن با خوشه‌های موضوعی حاصل از پژوهش حاضر به صورت تطبیقی مقایسه شوند تا مشخص شود که پژوهش‌های داخل کشور تا چه اندازه با پژوهش‌های جهانی همخوانی دارد. علاوه بر این، با توجه به این‌که در این پژوهش به تولیدات علمی حوزه کارآفرینی در پایگاه وب‌اوساینس پرداخته شد، پیشنهاد می‌شود در پژوهشی مشابه وضعیت تولیدات علمی کارآفرینی در پایگاه استنادی اسکوپوس (به‌عنوان بزرگ‌ترین پایگاه نمایه‌سازی) مورد مطالعه قرار گیرد. همچنین، با توجه به این‌که حوزه کارآفرینی مقوله‌ای میان‌رشته‌ای است و پژوهشگران از رشته‌های مختلفی در این حوزه فعالیت دارند، به همین دلیل پیشنهاد می‌شود در پژوهش دیگری میزان تأثیرگذاری هریک از رشته‌های دانشگاهی (علم اطلاعات و دانش‌شناسی) بر حوزه کارآفرینی مورد بررسی قرار گیرد.

موضوعی نسبتاً جدید به شمار می‌رود که توجه پژوهشگران را به خود جلب کرده است و در سال‌های اخیر پژوهش‌های این حوزه روندی تصاعدی داشته‌اند (کراوس و همکاران، ۲۰۱۴). اهمیت این حوزه برخاسته از تأثیرگذاری آن بر توسعه اقتصادی و اجتماعی است. کارآفرینی اجتماعی ارزش جامعه را افزون‌تر می‌سازد، راه‌حلهایی را پیش روی مشکلات اجتماعی قرار می‌دهد و به‌دنبال افزایش ثروت شخصی است. به همین دلیل، نه‌تنها در اجتماع ارزش‌افزوده ایجاد می‌کند، بلکه منجر به ایجاد شغل و ثروت نیز می‌شود (ریمارتی، ریبیرو-سوربانو و پالاسیوس-مارکز، ۲۰۱۶).

لوپز-فرناندز، سیرانو-پدیا و پرز-پرز (۲۰۱۶) در بخشی از پژوهش خود با استفاده از فن خوشه‌بندی سلسله‌مراتبی نشان دادند که حوزه «کارآفرینی و شرکت‌های خانوادگی» از پنج خوشه موضوعی به نام‌های کارآفرینی، جنسیت، حکومت، شرکت‌های خانوادگی و ریسک‌پذیری تشکیل شده است؛ برخی از خوشه‌های منشعب از پژوهش حاضر با خوشه‌های حاصل از پژوهش لوپز-فرناندز، سیرانو-پدیا و پرز-پرز (۲۰۱۶) مطابقت دارند. همچنین، برخی از خوشه‌های موضوعی معرفی شده در این پژوهش از جمله «کارآفرینی اجتماعی» و «کارآفرینی فردی با رویکرد جنسیت، تحصیلات و فرهنگ» با خوشه‌های معرفی شده در پژوهش‌های شیلت و همکاران (۲۰۰۶)، ریدر و واتکینز (۲۰۰۶)، پاتو و تکسیرا (۲۰۱۶) و میسر و همکاران (۲۰۱۴) همخوانی دارند. با توجه به مطالعاتی که اخیراً در حوزه کارآفرینی انجام شده به نظر می‌رسد یکی از جنبه‌های نوظهور و رو به توسعه در این حوزه، بررسی نقش جنسیت با تأکید بر فعالیت‌های زنان در کارآفرینی باشد و با توجه به شناسایی خوشه «کارآفرینی فردی با رویکرد جنسیت، تحصیلات و

منابع

- حبیبی، روزبه؛ مختارپور، رضا و خاصه، علی‌اکبر (۱۳۹۶). تحلیل سیر تکاملی پژوهش‌های جهانی کارآفرینی با فنون علم‌سنجی. نشریه توسعه کارآفرینی، ۱۰(۴)، ۵۷۵-۵۹۴.
- دانشفر، کرم‌اله و جلیلی، سودابه (۱۳۸۹). کارآفرینی و خط‌مشی‌های کارآفرینی. فصلنامه خط‌مشی‌گذاری عمومی در مدیریت، ۱۱(۲)، ۱۸۶-۲۲۲.
- سهیلی، فرامرز؛ شریف‌مقدم، هادی؛ موسوی چلک، افشین و خاصه، علی‌اکبر (۱۳۹۴). تأثیرگذارترین پژوهشگران در حوزه آی متریکس: نگاهی ترکیبی به شاخص‌های تأثیرگذاری. تحقیقات کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاهی، ۴۹(۱)، ۲۳-۵۴.
- سهیلی، فرامرز و عصاره، فریده (۱۳۹۱). جستاری بر ساختار شبکه‌های هم‌نویسندگی، کتاب ماه کلیات، ۱۶(۳)، ۶۲-۷۳.
- عزیزی، محمد و ملایجردی، مریم (۱۳۹۶). روش‌ها تأمین مالی کارآفرینی اجتماعی. تحقیقات مالی، ۱۹(۱)، ۱۱۹-۱۳۸.
- طالبی، کامبیز و یکتا، محمدرضا (۱۳۸۷). آموزش کارآفرینی دانشگاهی و نقش آن در ایجاد و توسعه شرکت‌های کوچک و متوسط دانش‌بنیان. نشریه توسعه کارآفرینی، ۱۱(۱)، ۱۱۱-۱۳۱.
- فیروزآبادی، سید احمد؛ ایمانی، حسین و دباغی، حمیده (۱۳۹۷). تعاونی‌های زنان روستایی، پتانسیلی برای کارآفرینی

(پژوهش زنان)، ۱۶(۱)، ۱۴۹-۱۷۳.

- Adams, J. D., Black, G. C., Clemmons, J. R. & Stephan, P. E. (2005). Scientific teams and institutional collaborations: Evidence from US universities, 1981-1999. *Research policy*, 34(3), 259-285.
- Ahn, S., Yoon, J. & Kim, Y. (2018). The innovation activities of small and medium-sized enterprises and their growth: quantile regression analysis and structural equation modeling. *The Journal of Technology Transfer*, 43(2), 316-342.
- Alvarez, S. A., Barney, J. B. & Young, S. L. (2010). Debates in entrepreneurship: Opportunity formation and implications for the field of entrepreneurship. In *Handbook of entrepreneurship research* (pp. 23-45). Springer New York.
- Bornmann, L., Wagner, C. & Leydesdorff, L. (2015). BRICS countries and scientific excellence: A bibliometric analysis of most frequently cited papers. *Journal of the Association for Information Science and Technology*, 66(7), 1507-1513.
- Brockhaus, R.H. (1987) Entrepreneurial folklore. *Journal of Small Business Management*, 6(2), 1-6.
- Bryden, J.M. & Keith, H. (2004). *A new approach to rural development in Europe: Germany, Greece, Scotland and Sweden*. New York: Mellen Press.
- Bull, I., Thomas, H. & Willard, G. (1995). *Entrepreneurship: perspectives on theory building*. Pergamon, Oxford.
- Cornelius, B., Landström, H. & Persson, O. (2006). Entrepreneurial studies: The dynamic research front of a developing social science. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 30(3), 375-398.
- Devece, C. A., Palacios-Marques, D. & Fernandez, R. (2011). Entrepreneurship research in service industries: a literature classification and trend analysis. *International Entrepreneurship and Management Journal*, 7(4), 479-493.
- Dinis, A. (2006) Marketing and innovation: useful tools for competitiveness in rural and peripheral areas. *European Planning Studies*, 14(1), 9-22
- Ferreira, J. J. M., Fernandes, C. I., Peris-Ortiz, M. & Ratten, V. (2017). Female entrepreneurship: a co-citation analysis. *International Journal of Entrepreneurship and Small Business*, 31(2), 325-340.
- Gregoire, D. A., Noel, M. X., Déry, R. & Béchar, J. P. (2006). Is there conceptual convergence in entrepreneurship research? A co-citation analysis of frontiers of entrepreneurship research, 1981-2004. *Entrepreneurship theory and practice*, 30(3), 333-373.
- Hawley, C.B. and E.T. Fujii (1993) An empirical analysis of preferences for financial risk: further evidence on the Friedman-Savage model. *Journal of Post Keynesian Economics* 16(2), 197-204.
- Hyung Kim, A.C. (2012). *Knowledge structure in sport management: Bibliometric and social network analyses*. PhD dissertation, The Ohio State University.
- Kraus, S. (2011). State-of-the-art current research in international entrepreneurship: A citation analysis. *African Journal of Business Management*, 5(3), 1020-1038.
- Kraus, S., Filser, M., O'Dwyer, M. & Shaw, E. (2014). Social entrepreneurship: an exploratory citation analysis. *Review of Managerial Science*, 8(2), 275-292.
- Landström, H. (2004). Pioneers in entrepreneurship research. *Crossroads of entrepreneurship*, 3(1), 13-31.
- Landström, H., Harirchi, G. & Astrom, F. (2012). Entrepreneurship: Exploring the Knowledge Base. *Research Policy*, 41(7), 1154-1181.
- Latchem, C. (2018). Small-and Medium-Sized Enterprises. In *Open and Distance Non-formal Education in Developing Countries* (pp. 145-154). Springer, Singapore.
- Loi, M., Castriotta, M. & Di Guardo, M. C. (2016). The theoretical foundations of entrepreneurship education: How co-citations are shaping the field. *International Small Business Journal*, 34(7), 948-971.
- López- Fernández, M. C., Serrano- Bedia, A. M. & Pérez- Pérez, M. (2016). Entrepreneurship and family firm research: A bibliometric analysis of an emerging field. *Journal of Small Business*

- Management*, 54(2), 622-639.
- Lordkipanidze, M., Brezet, H. & Backman, M. (2005) The entrepreneurship factor in sustainable tourism development. *Journal of Cleaner Production*, 13(8), 787-798
- Luor, T., Lu, H. P., Yu, H. & Chang, K. (2014). Trends in and contributions to entrepreneurship research: a broad review of literature from 1996 to June 2012. *Scientometrics*, 99(2), 353-369.
- Meyer, M., Libaers, D., Thijs, B., Grant, K., Glänzel, W. & Debackere, K. (2014). Origin and emergence of entrepreneurship as a research field. *Scientometrics*, 98(1), 473-485.
- Pato, M. L. & Teixeira, A. A. (2016). Twenty years of rural entrepreneurship: a bibliometric survey. *Sociologia Ruralis*, 56(1), 3-28.
- Polo-Peña, A.I., Frías-Jamilena, D.M. & Rodríguez-Molina, M. Á. (2013). Market orientation as a strategy for the rural tourism sector its effect on tourist behavior and the performance of enterprises. *Journal of Travel Research*, 52(2), 225-239.
- Reader, D. & Watkins, D. (2006). The Social and Collaborative Nature of Entrepreneurship Scholarship: A Co-Citation and Perceptual Analysis. *Entrepreneurship theory and practice*, 30(3), 417-441.
- Rey-Martí, A., Ribeiro-Soriano, D. & Palacios-Marqués, D. (2016). A bibliometric analysis of social entrepreneurship. *Journal of Business Research*, 69(5), 1651-1655.
- Schildt, H. A., Zahra, S. A. & Sillanpää, A. (2006). Scholarly communities in entrepreneurship research: A co-citation analysis. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 30(3), 399-415.
- Schumpeter, J. A. (1934), *The Theory of Economic Development: An Enquiry into Profits, Capital, Credit, Interest and the Business Cycle*, New Brunswick, NJ.: Transaction Publishers.
- Teixeira, A. A. (2011). Mapping the (in) visible college (s) in the field of entrepreneurship. *Scientometrics*, 89(1), 1.
- Truex, D. P., Cuellar, M. J., Takeda, H. & Vidgen, R. (2011). The Scholarly influence of Heinz Klein: Ideational and social measures of his impact on IS research and IS scholars. *European Journal of Information Systems*, 20(4), 422-439.
- Van Eck, N. J. & Waltman, L. (2010). Software survey: VOSviewer, a computer program for bibliometric mapping. *Scientometrics*, 84(2), 523-538.
- Volery, T. & Mazzarol, T. (2015). The evolution of the small business and entrepreneurship field: A bibliometric investigation of articles published in the International Small Business Journal. *International Small Business Journal*, 33(4), 374-396.
- Wagner, C. S., Park, H. W. & Leydesdorff, L. (2015). The continuing growth of global cooperation networks in research: A conundrum for national governments. *PLoS One*, 10(7), e0131816.
- Wagner, C. S., Whetsell, T. A. & Leydesdorff, L. (2017). Growth of international collaboration in science: revisiting six specialties. *Scientometrics*, 110(3), 1633-1652.